

Concept - Hoofdlijnen begrenzing en selectie Natura 2000 gebieden

Ministerie van LNV, november 2005

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	2
2. Technische aanpassingen: kleine en pragmatische correcties.....	4
3. Inhoudelijke aanpassingen.....	7
4. Toelichting bij de kaarten: algemene exclavering en begrenzing en langs infrastructuur en wegen.....	9
Bijlage 5.1 : Criteria voor selectie en begrenzing Habitat- en Vogelrichtlijngebieden.....	11
Bijlage 5.1.1: Selectie Habitatrichtlijngebieden.....	12
Bijlage 5.1.2: Begrenzing Habitatrichtlijngebieden.....	14
Bijlage 5.1.3: Selectie en begrenzing Vogelrichtlijngebieden.....	15

1. Inleiding

Natura 2000 gebieden

Bij de in voorbereiding zijnde aanwijzing van de Habitatrichtlijn-gebieden en de aanvulling van de Vogelrichtlijnaanwijzingen met gebiedsdoelen zullen overlappende Vogel- en Habitatrichtlijngebieden worden gecombineerd tot één Natura 2000 gebied. Daarbij wordt ernaar gestreefd de begrenzing van Vogel- en Habitatrichtlijn-gebieden zo goed als mogelijk op elkaar af te stemmen. Voor een flink aantal gebieden worden kleine of substantiële wijzigingen van de begrenzing voorgesteld. In de meeste gevallen betreft het minimale of kleine aanpassingen. In enkele gevallen betreft het echter ook aanpassingen die tot discussie¹ kunnen leiden.

Twee categorieën van herbegrenzing

Er kan een onderscheid worden gemaakt in twee categorieën van herbegrenzing: technische en inhoudelijke aanpassingen.

Technische aanpassingen zijn ten eerste minieme kaarttechnische verbeteringen teneinde de grenzen af te stemmen en gelijk te trekken met lijnelementen van de TOP10-vector. Ten tweede zijn het ook pragmatische aanpassingen die gewenst zijn uit bestuurlijk oogpunt om beheer en bescherming hanteerbaar te houden en om de burger een zo duidelijk en eenvoudig mogelijke begrenzing te bieden. Dit betekent dat verschillende beleidsinstrumenten (naast Vogel- en Habitatrichtlijngebieden ook de beschermde en staatsnatuurmonumenten die sinds 1968 onder de Natuurbeschermingswet zijn aangewezen en vaak overlappen met de Vogel- en

Habitatrichtlijngebieden) op elkaar afgestemd worden en dat onlogische verschillen vermeden worden. Inhoudelijke grenswijzigingen komen voort uit de methodieken die in resp. 2000 en 2003 zijn gehanteerd voor de begrenzing van de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden (zie bijlagen).

Aanleidingen voor eventuele herbegrenzing

Aanleidingen om de gebiedsbegrenzing nog eens kritisch te bezien

- reacties gemaakt in het kader van de ter inzage legging van de concept-lijst van Habitatrichtlijngebieden (februari 2003) die onvoldoende aandacht hebben gekregen en als zodanig zijn opgenomen in het Reactiedocument;
- gebiedsuitbreidingen die nodig zijn om de betreffende habitatwaarden in voldoende mate af te dekken;
- gebiedsuitbreidingen nodig voor herstelmaatregelen voor waarden in (zeer) ongunstige staat van instandhouding hebben of slechts in enkele gebieden voorkomende waarden;
- identificatie van gebiedsdelen die aan de Habitatrichtlijngebieden (HR-gebieden) kunnen worden onttrokken zonder dat dit de instandhouding van de in het gebied voorkomende HR-waarden nadelig beïnvloedt;
- verschillen in begrenzing tussen in de jaren 1986-2000 aangewezen Vogelrichtlijngebieden (VR-gebieden) en HR-gebieden gelet op de samenvoeging tot Natura 2000 gebieden;
- overlap met onder de Natuurbeschermingswet 1967 aangewezen Natuurmonumenten aangeduid als beschermde natuurmonumenten (BN)).

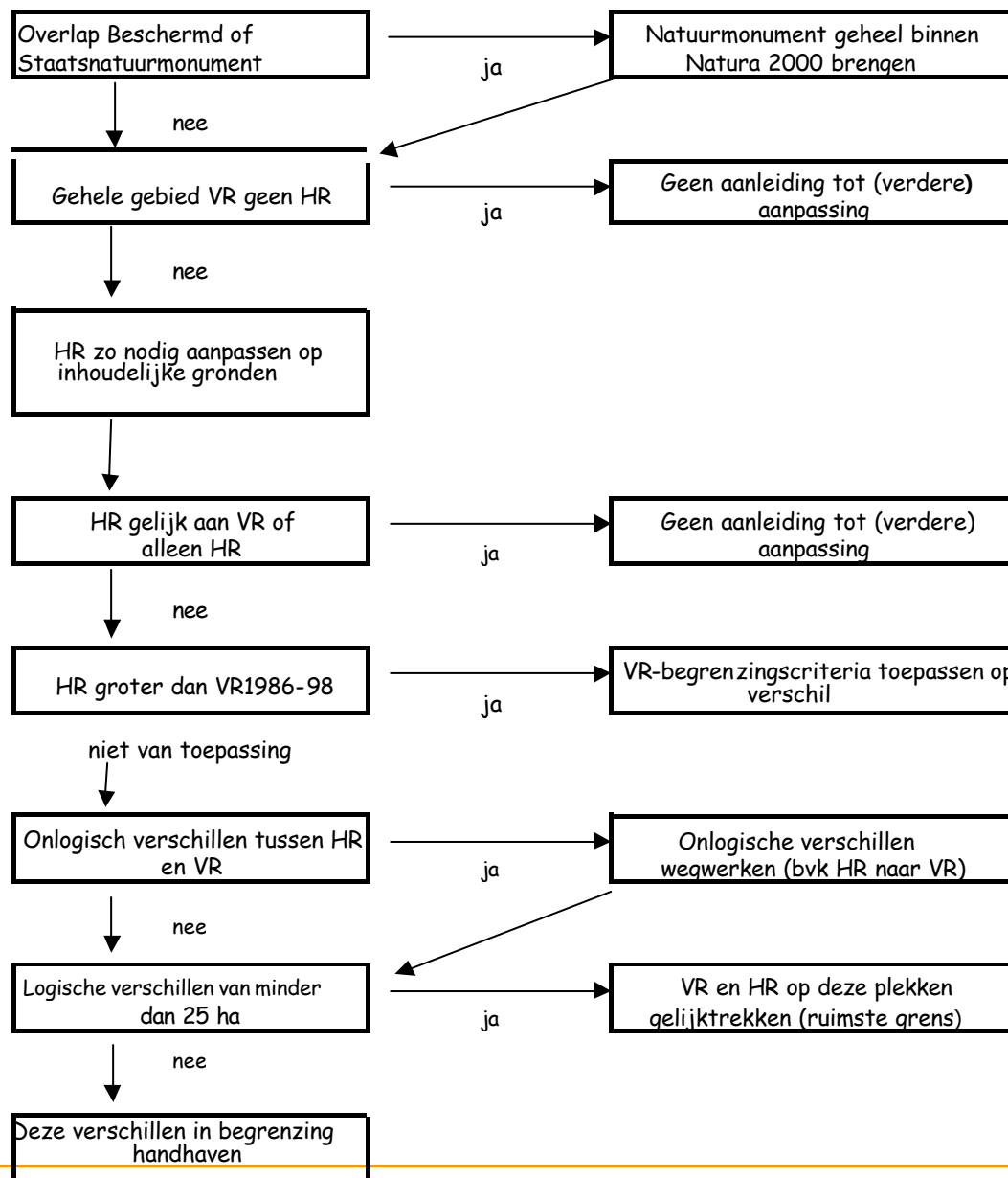
¹ In het concept-Natura 2000 doelendocument zijn in paragraaf 6.3 een aantal te maken keuzes bij elkaar gezet. In de 162 Natura 2000 gebiedendocumenten zijn de voorstellen voor grenswijziging opgenomen.

Stroomschema (beslisboom) begrenzing Natura 2000 gebieden

Het schema dient voor elk gebiedsdeel afzonderlijk te worden doorlopen

Stroomschema

De voorgestelde systematiek van aanpassing van de begrenzing is samengevat in een stroomschema (beslisboom)(zie onderstaande figuur). HR staat voor Habitatrichtlijn, VR staat voor Vogelrichtlijn.

2. Technische aanpassingen: kleine en pragmatische correcties

Kleine correcties

Technische aanpassingen betreffen ten eerste grenscorrecties op perceelsniveau die gewenst zijn om de begrenzing van VR, HR en BN gelijk te trekken of ter verduidelijking waar de begrenzing onnauwkeurig, willekeurig of onlogisch is. Hiervan is onder meer sprake indien landschapselementen worden doorsneden zonder dat daar vanuit de begrenzingssystematiek grond voor bestaat. In veel gevallen komen dergelijke gevallen voort uit onnauwkeurigheden in het digitalisatie-proces of onduidelijkheid van analoge kaarten. Er wordt zoveel mogelijk naar gestreefd grenzen te laten samenvallen met lijnelementen van het meest recente TOP10-vectorbestand (waar de topografische kaart 1: 10.000 op is gebaseerd).

Grensverlegging zoals voorgesteld tussen aan elkaar grenzende gebieden in vooral Wadden- en Deltagebied, is een administratieve aanpassing die materieel gezien geen verschil uitmaakt. Een dergelijke grensverlegging is noodzakelijk om overlap tussen Natura 2000 gebieden (door verschillen tussen VR- en HR-grenzen) te vermijden hetgeen kan worden bereikt door de grenzen tussen gebieden op vegetatie- of landschapsgrenzen te leggen².

² Dit doet zich op de overgang van duinen naar strand of kwelder (Waddeneilanden/ Noordzeekustzone, Duinen Texel/ Waddenzee, Duinen Vlieland/ Waddenzee, Duinen Terschelling/ Waddenzee, Duinen Ameland/ Waddenzee, Duinen Schiermonnikoog/ Waddenzee, Voordelta/ Zuid-Hollandse en Zeeuwse duingebieden), tussen Duinen Goeree & Kwade Hoek/ Haringvliet (Zuiderdiep) en in het Keteldiep tussen Uiterwaarden IJssel/ Ketelmeer & Vossemeer.

Er wordt zoveel mogelijk gestreefd naar logische en in het veld herkenbare topografische grenzen zoals langs wegen, sloten en landschappelijke overgangen. Met eigendomsgrenzen van terreinbeherende organisaties wordt rekening gehouden voor zover passend binnen de andere beleidslijnen (zo geldt dit dus niet indien dat zou leiden tot onlogische grenzen). In het merendeel van de gebieden spelen dergelijke technische aanpassingen.

In twee gevallen is gebleken dat de begrenzing van de VR-gebieden op de kaart afwijkt van de beschrijving in de nota van toelichting (Voordelta en IJmeer). In dergelijke gevallen prevaleert de tekst. De kaart van het IJmeer is inmiddels aangepast, Die van de Voordelta dient op dit punt nog te worden verbeterd. Ook zijn in enkele gevallen grenscorrecties nodig omdat de rijksgrens wordt overschreden (o.a. benoorden de Dollard bij Emden, Het Zwin).

Pragmatische correcties

Het streven is er op gericht de VR- en HR-grenzen binnen één Natura 2000 gebied zoveel mogelijk te laten samenvallen. Dit voorkomt dat er in een Natura 2000 gebied dat onder beide richtlijnen is aangewezen drie verschillende beschermingsregimes bestaan: delen alleen voor vogels, delen alleen voor habitatwaarden en delen waar beide gelden (met beschermde natuurmonumenten zijn er zelfs zes combinaties van beschermingscategorieën denkbaar). Bovendien zou er anders noodzaak ontstaan verklaringen te geven voor allerlei onlogische verschillen. Dit neemt niet weg dat logische verschillen zullen blijven bestaan.

Kleine verschillen (d.w.z. minder dan 25 ha) tussen de begrenzing

van VR- en HR-gebieden worden bij voorkeur weggewerkt door aanpassing van de HR-gebieden, waarvan immers de definitieve aanwijzing nog moet plaatsvinden. Bij verkleining geldt dit alleen indien het betreffende gebiedsdeel niet van belang is voor de habitatwaarden waarvoor het gebied is aangemeld. Verkleining van VR-gebieden wordt door de Europese Commissie³, gelet op de jurisprudentie, slechts "in uitzonderlijke gevallen" aanvaardbaar geacht (buiten de procedure van artikel 6.3-4) indien bij de begrenzing een "duidelijke wetenschappelijke fout" is gemaakt. Voor de goede orde zij opgemerkt dat dit zowel geldt voor VR-gebieden, die al zijn aangewezen als voor HR-gebieden, die weliswaar nog moeten worden aangewezen, maar die inmiddels wel op de zogenoemde communautaire lijst staan.

Grotere verschillen worden in beginsel alleen weggewerkt indien passend binnen de gevolgde begrenzingssystematiek, want logische verschillen tussen HR- en VR-gebieden zullen blijven bestaan. De begrenzing van een HR-gebied kan gelijkgetrokken worden met die onder de VR indien dat geen afbreuk doet aan of nodig is voor de instandhouding van de HR-waarden van het gebied. Verkleining van een VR-gebied ligt alleen in de rede indien er sprake is van een "duidelijke wetenschappelijke fout" (zie punt O). Een VR-gebied kan in elk geval uitgebreid worden tot de grens van het betreffende HR-gebied indien de uitbreiding past binnen de methode van de VR2000-begrenzing.

Ingevolge artikel 15a van de (gewijzigde) Natuurbeschermingswet vervallen staats- en beschermde natuurmonumenten die zijn gelegen in VHR-gebieden. In dat geval worden de gebiedsdoelen aangevuld met de (nationale) waarden waarvoor deze gebieden indertijd onder

³ notulen Ornis-Comité 18 september 2000, Annex C

Natuurbeschermingswet zijn aangewezen. Gebiedsdelen buiten Natura 2000 zullen als zelfstandige natuurmonumenten voortbestaan of er kan voor worden gekozen hun BN-status te laten vervallen (na het doorlopen van een MER-procedure indien 1 ha of meer⁴, tenzij ontheffing is verleend). Voor delen van beschermde natuurmonumenten die buiten Natura 2000 blijven liggen, zullen de natuurwaarden opnieuw moeten worden vastgesteld (de in het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit genoemde waarden kunnen binnen en buiten Natura 2000 immers verschillend zijn).

Het lijkt daarom logisch dat beschermde natuurmonumenten die met het Natura 2000 gebied overlappen, zoveel mogelijk binnen de begrenzing van de richtlijngebieden komen te liggen⁵, tenzij toevoeging tot een erg onlogische begrenzing zou leiden. Dit laatste doet zich in zes gevallen voor (> 1 ha)⁶.

⁴ Besluit MER, Onderdeel C. Activiteiten en besluiten, ten aanzien waarvan het maken van een milieu-effectrapport verplicht is: "Het besluit, bedoeld in artikel 11, eerste lid, of het besluit, bedoeld in artikel 21, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet." en "In gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op een oppervlakte van 1 hectare of meer."

⁵ In totaal ca. 350 ha waarvan 80% in zes gebieden buiten Natura 2000 (volgens begrenzing 2003): Duinen en Lage Land Texel (17 ha), Dinkelland en Landgoederen Oldenzaal (Snoeyinksbeek, bijna 30 ha), Uiterwaarden IJssel (45 ha), Kennemerland-Zuid (verspreid, 44 ha), Haringvliet (verspreid, 24 ha), Oosterschelde (104 ha).

⁶ Lauwersmeer (Ballastplaatbos, 150 ha), Zuider Lingedijk & Diefdijk-Zuid (Oeverlanden Linge, 70 ha), Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske (Varkensland, c. 30 ha), Vecht- en Beneden-Reggegebied (Stekkenkamp, 21 ha), Zoommeer (Zoommeer/ Eendracht, 15 ha), Oostelijke Vechtplassen (Moerasterreinen Loosdrecht, 1,5 ha)

3. Inhoudelijke aanpassingen

Begrenzingssystematieken

De begrenzingen blijven gebaseerd op de systematieken zoals die zijn ontwikkeld in het kader van de aanmelding HR-gebieden in 2003 en van de aanwijzing van 49 Vogelrichtlijngebieden in maart 2000. Dit betekent dat uitbreiding van HR-gebieden mogelijk is op grond van het voorkomen van habitattypen en leefgebieden van soorten, ten behoeve van de instandhouding van bepaalde habitatwaarden en ter verbetering van de algehele samenhang.

Ook voor "oude VR-gebieden"

Waar grenzen tussen HR-gebieden en "oude" VR-gebieden (aangewezen vóór maart 2000) verschillen, wordt de methode van begrenzing van maart 2000 alsnog op deze VR-gebieden toegepast. Daarbij kan ook onder de HR begrensde "nieuwe natuur" worden betrokken indien dit voor de vogelsoorten waaraan het gebied zijn betekenis onder de Vogelrichtlijn ontleend, actuele betekenis heeft of op korte termijn zal krijgen⁷. Hetzelfde geldt voor enkele in 2000 aangewezen gebieden⁸.

De beschermde natuurmonumenten die met Natura 2000 gebieden overlappen zijn op de kaarten aangegeven.

Voortschrijdend inzicht

Zowel uit de ontvangen reacties (opgenomen in het Reactiedocument, 2004) als uit daarna beschikbaar gekomen kennis

⁷ Acht aanwijzingen (gebieden waar verschil ontstaat door HR-uitbreiding, onderstreept): Waddenzee (Polder Breebaart en bij Terschelling), Oude Venen, Fochteloërveen, Engbertsdijksvenen, Naardermeer, Biesbosch, Oosterschelde, Westerschelde en Saeftinghe

⁸ onder meer: Veluwe (verworven agrarische enclaves) en Westerschelde & Saeftinghe (inlagen)

(Natura 2000-consultaties) is gebleken dat in een beperkt aantal gevallen bij de begrenzing onvoldoende rekening is gehouden met de verspreiding van relevante habitattypen of leefgebieden van soorten. Dit betekent dat belangrijke terreindelen buiten de begrenzing zijn gevallen. In de meeste gevallen betreft het uitbreiding van minder dan 100 ha. In geval van land gaat het hierbij steeds om bestaande of nieuwe natuur. In geval van de Veluwerandmeren betreft het een aanzienlijke oppervlakte open water dat wel onder de Vogelrichtlijn is aangewezen. Daarnaast zijn er nog een aantal voor de kamsalamander geselecteerde gebieden waarvan de begrenzing mogelijk onvoldoende is afgestemd op de verspreiding van de soort. Deze gebieden zijn grotendeels in eigendom van terreinbeherende organisaties terwijl de soort vooral voorkomt in poelen in het cultuurlandschap.

Ondergrondse groeven voor vleermuizen

In de gebieden Geuldal, Savelsbos, Bemelerberg & Schiepersberg en mogelijk ook St. Pietersberg doet zich een bijzondere situatie voor omdat substantiële delen van ondergrondse mergelgroeven die van groot belang zijn voor overwinterende vleermuizen, buiten de begrenzing zijn gelegen. Bij de opgave aan de Europese Commissie is ervan uitgegaan dat deze overwinteringsplaatsen geheel binnen de aangemelde gebieden liggen. De betreffende groeven strekken zich uit tot onder bebouwing en cultuurgronden op de plateau's waar bovengronds geen habitatwaarden aanwezig zijn. De ondergrondse ligging van de groeven is op de kaarten van de drie eerstgenoemde gebieden apart aangeduid. Het beschermingsregime geldt hier alleen voor de instandhouding van de ondergrondse groeve ten

behoefte van overwinterende vleermuizen⁹. Het terrein boven de groeven dat alleen als "ondergrondse groeven" op de kaarten is aangeduid, zal dus buiten het aangewezen gebied gelegen blijven.

Onder druk staande habitattypen

Gebieden met habitattypen of soorten waarvan de staat van instandhouding als "zeer ongunstig" is beoordeeld¹⁰, kunnen zo nodig worden uitgebreid met bestaande of nieuwe natuur (waar de betreffende waarden niet voorkomen, vgl. punt 0) gelet op de herstelmaatregelen die noodzakelijk zijn om de staat van instandhouding van de betreffende habitatwaarden te verbeteren en in gunstige staat te brengen.

⁹ Op grond van externe werking zijn alleen activiteiten die de groeven als overwinteringsplaats voor vleermuizen kunnen beïnvloeden, vergunningplichtig.

¹⁰ Dit betreft met name de habitattypen stroomdalgraslanden (*H6120), blauwgraslanden (H6410), heischrale graslanden (*H6230), actieve hoogvenen (*H7110), overgangs- en trilvenen (H7140), kalkmoerassen (H7230), Eeiken-haagbeukenbossen (H9160), vochtige alluviale bossen (*H91E0) en de soorten geelbuikvuurpad en *noordse Woelmuis.

4. Toelichting bij de kaarten: algemene exclavering en begrenzing en langs infrastructuur en wegen

Begrenzings op de kaart

De begrenzing van het Natura 2000 gebied zal worden aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Daarop zal onderscheid worden gemaakt tussen de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied en die van het Vogelrichtlijngebied. Indien van toepassing wordt tevens de begrenzing van inliggende en aangrenzende beschermde natuurmonumenten aangeduid¹¹.

Bebouwing en infrastructuur maken meestal geen onderdeel uit van het aangewezen gebied. Bebouwing aan de rand van het gebied en aaneengesloten bebouwing van 5 ha of meer zullen zoveel mogelijk op de kaart worden uitgesloten (afhankelijk van de aanwezigheid van TOP10-grenzen). De rest zal tekstueel worden geëxclaveerd.

Exclaveringsformules

Zowel voor de in 2000 aangewezen Vogelrichtlijngebieden als de aangemelde Habitatrichtlijngebieden gelden algemene exclaveringsformules die echter verschillend geformuleerd zijn¹². Ook bij de aanwijzing van de beschermde natuurmonumenten zijn bebouwde en verharde delen vaak (ook) tekstueel uitgesloten. Voor alle Natura 2000 gebieden zal een algemene exclaveringsformule

¹¹ Hierbij is nog niet in alle gevallen rekening gehouden met de toelichting die op de begrenzing in de nota's van toelichting bij de aanwijzingsbesluiten is gegeven.

¹² VR2000: Bestaande bebouwing (incl. tuinen en erven) en verhardingen maken geen deel uit van de sbz
Habitatrichtlijn (2003): Bestaande bebouwing (incl. bedrijfs- en bouwkavels) en andere verharde objecten maken geen deel uit van de aanmelding

gaan gelden, die wordt afgestemd op de plaatselijke omstandigheden en de natuurwaarden waarvoor het gebied is aangewezen (b.v. bebouwing kan overzomerende of overwinterende vleermuizen herbergen). Op de kaarten¹³ zal een beknopte versie van de algemene exclaveringsformule worden opgenomen, die nog nader moeten worden uitgewerkt:

Bebouwing (incl. bouwpercelen), aan gebouwen grenzende erven en tuinen, begraafplaatsen, verhardingen, spoorlijnen, waterkerende dijken en kanalen maken geen deel uit van het aangewezen gebied.

Daarbij worden de volgende definities dan wel toelichting voorgesteld die zoveel mogelijk zijn ontleend aan de gangbare praktijk:

- **Bebouwing:** één of meer gebouwen of bouwwerken, geen gebouwen zijnde;
- **Gebouw:** elk bouwwerk dat een voor menselijke toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijke met wanden omsloten ruimte vormt
- **Bouwwerk:** elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond

¹³ De tekst op de kaarten behorend bij het Natura 2000-gebiedendocumenten (2005) is een samenvoeging van de huidige exclaveringsformules

- **Bouwperceel:** een aaneengesloten stuk grond, waarop krachtens het bestemmingsplan een zelfstandige, bij elkaar behorende bebouwing is toegelaten
- **Erf:** het onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terrein
- **Tuin:** het in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terrein beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin dat zich duidelijk onderscheidt van de omgeving. Dergelijke terreinen zijn meestal besloten en omheind middels een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- **Begraafplaats:** voor zover deze voor minder dan de helft bestaat uit terrein met een natuurlijke begroeiing
- **Verhardingen:** dit betreft alle verharde wegen die zijn opengesteld voor gemotoriseerd verkeer, alsmede verkeerspleinen, parkeervoorzieningen en opslagplaatsen.
- **Kanaal:** kunstmatige waterloop ten behoeve van de scheepvaart

Begrenzing langs infrastructuur

Waar de buitengrens van een gebied wordt gevormd door een verharde, openbare weg of een spoorweg wordt de grens bovenop het talud gelegd wanneer het talud ecologisch een eenheid vormt met de te beschermen habitats/ leefgebieden. In die gevallen dat het talud in ecologisch zin geen deel uitmaakt van de betreffende habitats/ leefgebieden wordt de grens gelegd op de voet van het talud.

Begrenzing langs water

Waar de buitengrens van een gebied wordt gevormd door een watervoerende sloot of smalle vaart dan wordt de grens gelegd op de watergrens die, gezien vanuit het gebied, aan de overzijde is

gelegd omdat dergelijke wateren een ecologisch/ hydrologische eenheid vormen met de aanwezige habitats/ leefgebieden. In geval van kanalen wordt de grens gelegd op de watergrens aan de kant van het gebied.

Begrenzing langs dijk of buitenteen duinen

Waar de buitengrens van een watergebied (niet zijnde open zee) samenvalt met een waterkerende dijk wordt de grens gevormd door de kruin van de betreffende dijk indien het dijktalud aan de gebiedszijde in ecologisch opzichte een eenheid vormt met de te beschermen habitats/ leefgebieden. Indien dit niet het geval is, wordt de grens gevormd door de buitenteen van de dijk.

Waar de grens van de Noordzeekustzone op de Waddeneilanden en Voordelta wordt gevormd door de kust valt de grens samen met de duinvoet of de buitenteen van de waterkerende dijk. De gebieden sluiten hier naadloos aan op de onder Vogel- en Habitatrichtlijn aangewezen/ aangemelde duingebieden. Dit geldt niet voor het strand van Den Helder tot Callantsoog omdat dat geen speciale betekenis heeft voor foeragerende of overtuigende watervogels. Waar de grens tussen duinen en strand een grillig verloop heeft (zoals bij wandelende duinen op de koppen van de eilanden) wordt de grens gevormd door een vloeiende lijn tussen strand en duinen.

Bijlage 5.1: Criteria voor selectie en begrenzing Habitat- en Vogelrichtlijngebieden

Bijlage 5.1.1: Selectie Habitatrichtlijngebieden

Bron: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (mei 2003) 'Verantwoordingsdocument'. Selectiemethodiek voor aanmelding van Habitatrichtlijngebieden.

De onderstaande criteria zijn gehanteerd bij de selectie van Habitatrichtlijngebieden ter behoud en bescherming van habitattypen (uit bijlage I) en soorten (uit bijlage II) in Nederland in 2003. Deze criteria komen voort uit de selectiecriteria van de bijlage III van de Habitatrichtlijn:

- **Belangrijkste gebieden:** voor elk niet-prioritaire habitatype en soort zijn in principe vijf gebieden geselecteerd en wel die gebieden waar het type of de populatie van de soort het best ontwikkeld is (kwantitatief en kwalitatief). Voor prioritaire typen en soorten zijn in principe de tien belangrijkste gebieden geselecteerd. Indien minder dan vijf resp. tien gebieden een voldoende bijdrage leveren aan de instandhouding of herstel mogelijkheden van een habitatype of soort (door voldoende kwaliteit en oppervlakte), zijn minder dan vijf gebieden geselecteerd (zie ook punt 3).
- **Ecologische variatie:** indien de ecologische variatie in een habitatype zodanig groot is dat het type meerdere plantensociologische eenheden op verbonds niveau omvat¹⁴ die in verschillende gebieden voorkomen, zijn per plantensociologisch verbond de drie belangrijkste gebieden geselecteerd bij niet-prioritaire typen en de vijf belangrijkste gebieden bij prioritaire typen.
- **Landelijke dekking:**¹⁵ voor ieder habitatype en soort wordt een voldoende landelijke dekking nagestreefd. Bij minder dan 20% landelijke dekking wordt in de meeste gevallen de selectie als onvoldoende beschouwd, bij 20-60% landelijke dekking staat de selectie ter discussie, bij meer dan 60% landelijke dekking wordt de selectie over het algemeen als voldoende beschouwd. Deze getallen zijn flexibel: er wordt rekening gehouden met de specifieke kenmerken en eisen die de afzonderlijke habitattypen en soorten stellen. Zo is een relatief laag dekkingspercentage aanvaardbaar indien het gaat om een weinig bedreigd type/soort dat verspreid voorkomt (proportionaliteitsprincipe). Voor prioritaire habitattypen en soorten wordt een landelijke dekking nagestreefd die hoger ligt dan de 60% die als uitgangspunt wordt gehanteerd voor niet-prioritaire habitattypen/soorten.
- **Geografische spreiding:** indien de belangrijkste gebieden onvoldoende spreiding over de verschillende regio's binnen Nederland geven, zijn gebieden toegevoegd omwille van de geografische spreiding.
- **Grensoverschrijdende gebieden:** de lijst van gebieden wordt uitgebreid met gebieden als deze direct grenzen aan aangemelde gebieden in Duitsland of België en hiermee één ecologische eenheid vormen. Dit onder de voorwaarde dat het Nederlandse

¹⁴ Hierbij is de indeling van verbonden uit de Vegetatie van Nederland gehanteerd (Schaminée et al. 1995-1998; Stortelder et al. 1999).

¹⁵ Landelijke dekking van de habitats of leefgebieden van soorten betreft de totale oppervlakte van een habitat of leefgebied binnen de aangemelde gebieden als percentage van de landelijke oppervlakte van het habitatype of leefgebied van de soort.

deel van het grensoverschrijdende gebied een deel van de habitattypen of -soorten bevat waar de gebieden door Duitsland of België voor zijn aangemeld.

- **Reeds eerder aangemelde gebieden:** de lijst van gebieden wordt uitgebreid met gebieden die in 1996-98 zijn aangemeld als Habitatrictlijngebied maar niet kwalificeren bij de belangrijkste gebieden, mits de habitattypen of soorten waarvoor de gebieden destijds zijn geselecteerd nog steeds in representatieve vorm aanwezig zijn.
- **Uitzonderingen:**
 - voor de noordse woelmuis zijn aanvullend gebieden geselecteerd zodat er voldoende bescherming is in alle vijf regionale populaties;
 - voor vleermuizen zijn aparte gebieden geselecteerd gedurende het winter- en zomerseizoen;
 - voor trekvissen zijn de belangrijkste paaigebieden en/of doortrek- en opgroeigebieden geselecteerd;
 - voor de bittervoorn, kleine modderkruiper, die in Nederland wijd verspreid voorkomen, zijn geen afzonderlijke gebieden geselecteerd;
 - voor de rivierdonderpad zijn alleen gebieden in beekdalen geselecteerd (waar een apart ecotype voorkomt); buiten de beken is deze soort niet bedreigd.

Bijlage 5.1.2: Begrenzing Habitatrichtlijngebieden

Bron: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (mei 2003) 'Gebiedendocument'. Selectiemethodiek voor aanmelding van Habitatrichtlijngebieden.

Bij de begrenzing van de Habitatrichtlijngebieden zijn de volgende algemene uitgangspunten gehanteerd:

- **Habitattypen en soorten van de bijlagen:** de habitattypen van bijlage I en de leefgebieden van de soorten van bijlage II van de Habitatrichtlijn (en dus niet de soorten van bijlage IV) vormen het uitgangspunt voor de begrenzing. Dit is inclusief in kwaliteit achteruitgegangene en gedegenereerde terreindelen, indien herstel haalbaar is en voor zover nodig voor de instandhouding van de aanwezige habitattypen en/of soorten.
- **Herkenbare eenheden en identiteit:** streven naar de begrenzing van herkenbare en beheerbare eenheden: ecologische eenheden (bijvoorbeeld op basis van vegetatiestructuur, hydrologie of geomorfologie) of beheerseenheden. Door eenheden op deze manier te begrenzen krijgt het gebied een duidelijke identiteit.
- **'Cement tussen de bakstenen':** de begrenzing van ecologische eenheden impliceert dat het Habitatrichtlijngebied bestaat uit: de habitattypen van bijlage I en het leefgebied van de soorten van bijlage II én een stelsel van natuurwaarden waarvoor het gebied niet is geselecteerd en/of niet is aangemeld: het 'cement tussen de bakstenen', maar die wel integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waarvan de betreffende habitattypen en soorten deeluitmaken. Dit cement is nodig voor herstel en/of instandhouding van de betreffende habitattypen en/of soorten.
- **Deelgebieden:** bij zeer sterke versnippering in meerdere deelgebieden worden alleen deze deelgebieden begrensd. De verschillende deelgebieden bevatten dan elk afzonderlijk de habitattypen en/of soorten waarvoor het gebied geselecteerd is. Enclaves: binnen grote eenheden zijn enclaves van grootschalige landbouw en/of bebouwing uitgesloten, voor zover ze geen wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de betreffende habitattypen en/of de soorten.
- **Aansluiting bij administratieve grenzen:** er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande administratieve grenzen (bijvoorbeeld begrenzing onder de Natuurbeschermingswet aangewezen gebieden, Nationaal Park, Vogelrichtlijngebied, en/of eigendomsgrenzen).
- **Herkenbare topografische lijnen:** bij voorkeur vallen de gebiedsgrenzen samen met duidelijk in het landschap herkenbare topografische lijnen, zoals wegen, sloten, hekken, oevers, bosranden en markante verschillen in landgebruik.

De concrete begrenzing van de gebieden is gebaseerd op maatwerk. De toepassing van de algemene uitgangspunten heeft op hoofdlijnen geresulteerd in drie typen van begrenzing. Afhankelijk van (1) de oppervlakte en (2) de mate van versnippering van de gebieden kunnen drie begrenzingstypen worden onderscheiden: grote aaneengesloten gebieden; kleine gebieden; twee of meer deelgebieden. (zie voor voorbeelden de vermelde bron).

Bijlage 5.1.3: Selectie en begrenzing Vogelrichtlijngebieden

Bron: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000) Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, deel 1. Bijlage 1. Selectiecriteria en methode van begrenzing.

De onderstaande selectiecriteria voor Vogelrichtlijngebieden zijn ontleend aan een inventarisatie van belangrijke vogelgebieden die in 1994 werd voltooid. Deze lijst vormde de grondslag voor de 49 aanwijzingen die in maart 2000 werden gedaan. De criteria voor selectie en begrenzing zijn nader uitgewerkt en toegelicht in de Nota van Antwoord 2000 (bijlage 1) die tegelijkertijd met de aanwijzingen in 2000 werd uitgebracht. Het is niet bekend op grond van welke selectiecriteria de vóór 2000 aangewezen gebieden zijn aangewezen, vrijwel al deze gebieden voldoen aan de gestelde selectiecriteria van 2000.

Soortkeuze

Onder de Vogelrichtlijn moeten speciale beschermingszones (SBZ's) worden aangewezen voor alle soorten van bijlage I van de Richtlijn en voor bepaalde andere trekvogels die niet zijn opgenomen in deze bijlage. Wat bijlage I betreft, gaat het in totaal in Nederland om 43 soorten, waarvan 15 alleen als niet-broedvogel zijn behandeld, 23 alleen als broedvogel en 5 zowel als broedvogel als niet-broedvogel. Laatstgenoemde 5 soorten komen zowel als broedvogel als niet-broedvogel aan bod omdat de gebieden waar deze soorten in het broedseizoen, in de trektijd en/ of 's winters verblijven deels verschillend zijn. Verder zijn gebieden geselecteerd voor 37 andere soorten trekvogels zijnde watervogels (merendeels als niet-broedvogel). Daarnaast is bij de begrenzing van gebieden nog rekening gehouden met 15 andere soorten trekvogels (waarvan 9 broedvogels), waarvoor de gebieden in de beschermingsbehoefte van deze soorten voorzien.

Selectiecriteria

Voor elke soort van bijlage I, die geregeld vaste verblijfplaatsen in ons land heeft, zijn de vijf belangrijkste gebieden geselecteerd. Dit zijn de gebieden waar gemiddeld de grootste aantallen vogels zijn vastgesteld. Voor trekvogels die niet zijn opgenomen in bijlage I zijn de gebieden geselecteerd die voldoen aan de 1%-drempelwaarde: het gebied herbergt het gebied minstens 1% van de biogeografische populatie. Dit criterium is ook toegepast voor 15 watervogelsoorten die in bijlage I zijn opgenomen. Voor broedvogels is voor beide criteria uitgegaan van het gemiddeld aantal broedparen in de peilperiode 1993-97. De overschrijding van de 1%-drempel is getoetst aan de hand van het gemiddeld seizoenmaximum in de periode 1992/93-1996/97. Daarnaast is een beperkende voorwaarde aan terrestrische (d.w.z. voornamelijk uit land bestaande) gebieden gesteld. Dergelijke gebieden zijn alleen geselecteerd wanneer aldaar tenminste 100 ha aaneengesloten gebied een natuurstatus heeft. Door toepassing van de 100 ha-voorwaarde wordt met name de aanwijzing van omvangrijke in agrarisch gebruik zijnde voedselgebieden beperkt tot combinaties met slaapplaatsen (c.q. open water) terwijl voedselgebieden met een meer natuurlijke vegetatie c.q. voedselaanbod wel grotendeels in de aangewezen gebieden liggen.

Gebiedsbegrip en begrenzing

Om gebieden te kunnen identificeren en te begrenzen is een bepaalde opvatting van het begrip gebied nodig, zoals bedoeld in de Vogelrichtlijn. Hiertoe zijn de volgende uitgangspunten

gehanteerd voor de definitie van een gebied:

- Het gebied onderscheidt zich in aard (bijv. abiotisch of type gebruik door de mens) of ornithologische betekenis duidelijk van de omgeving.
- Het is een bestaand of potentieel beschermd gebied met of zonder bufferzones, dan wel een gebied waar de vogelwaarden op enigerlei wijze beschermd kunnen worden.
- Het gebied voldoet, alleen of in combinatie met andere gebieden, aan alle vereisten die de vogels waarvoor het gebied van belang is aan hun omgeving stellen, in de periode dat ze er aanwezig zijn.

Ligging en landschappelijke aard van een gebied zijn bepaald aan de hand van de verspreiding en de biotoopeisen van de kwalificerende soorten. Hierbij worden 14 landschapstypen onderscheiden: zout water, zoet water, kwelder, open zand in kustgebied, open duin (inclusief duinmeren), zand- en modderbanken, stuifzand, droge heide, hoogveen en natte heide, moeras, loofbos, naaldbos, akkerland, agrarisch grasland, (half)natuurlijk grasland en ruigte, stedelijk gebied. De biotoopeisen van alle selectie- en begrenzingssoorten zijn op het niveau van deze indeling van landschapstypen beschreven (zie bijlagen A van de aanwijzingsbesluiten 2000). Hierbij is onderscheid gemaakt in enerzijds broedende vogels en anderzijds voedselzoekende en pleisterende vogels (c.q. doortrekkers, wintergasten, ruiende vogels alsmede broedvogels die zich buiten hun eigenlijke nestplaats ophouden om voedsel te zoeken of te rusten).

De grenzen zijn bepaald aan de hand van het terreingebruik en de biotoopeisen van de aanwezige kwalificerende soorten en van de aanwezige begrenzingssoorten.

Vervolgens is bezien of op deze wijze in landschappelijk opzicht een samenhangend geheel is ontstaan. Combinaties van aan elkaar grenzende landschapstypen in één gebied zijn in drie gevallen mogelijk:

- Indien meerdere landschapstypen van belang zijn voor dezelfde kwalificerende soort.
- Indien meerdere landschapstypen ieder apart beschouwd óók zouden kwalificeren.
- Indien binnen een bepaald kwalificerend landschapstype als deel van een gebied meerdere delen van een ander landschapstype gelegen zijn, die als totaal ook kwalificeren.